

Міністерство освіти і науки України
Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут

Кафедра правоохоронної діяльності

Сворак С. Д., Гуменицька В.В.

**ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ
ПІДХОДИ**

**Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять
здобувачів денної форми здобуття освіти
спеціальності К9 Правоохоронна діяльність**

**Івано-Франківськ
2025**

Затверджено на засіданні кафедри правоохоронної діяльності навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника» (протокол № 4 від «12» листопада 2025 року)

Схвалено Науково-методичною радою навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника» (протокол № 2 від «25» листопада 2025 р.)

Рекомендовано до друку Вченою радою навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника» (протокол № 5 від «29» грудня 2025 р.)

Рецензенти:

Медицький Ігор Богданович - доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правоохоронної діяльності Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Андріюк Володимир Володимирович - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Сворак С.Д., Гуменицька В.В. Правоохоронна функція держави: теоретико-правові підходи. Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять здобувачів денної форми здобуття освіти спеціальності К9 Правоохоронна діяльність. Івано-Франківськ: навчально-науковий юридичний інститут Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2025. 26 с.

Методичні вказівки з навчальної дисципліни «Правоохоронна функція держави: теоретико-правові підходи» містять плани семінарських занять та короткий виклад матеріалу до кожної теми; контрольні запитання; схематичні, теоретико-аналітичні та практичні завдання; тематику рефератів; перелік необхідної для вивчення літератури. Розраховані на здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності К9 Правоохоронна діяльність.

© Сворак С. Д., Гуменицька В.В., 2025

© Карпатський національний

ПЕРЕДМОВА

«Правоохоронна функція держави: теоретико-правові підходи» - теоретична та базова навчальна дисципліна, що має на меті оволодіння здобувачами вищої освіти системою сучасних теоретичних знань про загальні правові явища та державні інститути, розуміння функцій держави, форм та суб'єктів реалізації цих функцій, правових основ правоохоронної діяльності, дотримання основних принципів реалізації правоохоронної функції держави. Вона закладає основу для розуміння права як соціального регулятора та держави як основного інституту управління суспільством.

Навчальна дисципліна покликана сприяти засвоєнню здобувачами освіти комплексу знань щодо доктринальних підходів до визначення поняття «правоохоронна функція держави», що становить комплексний пріоритетний напрямок державної політики, цілісного уявлення про правоохоронну діяльність держави, її значення та роль у забезпеченні правопорядку.

Здобувачі повинні, насамперед, бути глибоко обізнані з основними принципами, закономірностями і механізмами, що визначають функціонування держави і права, оволодіти понятійним апаратом та науковими категоріями, що становлять підґрунтя для правотворчої та правозастосовчої діяльності, а також розвинути правову культуру і свідомість правоохоронців.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є загальні закономірності виникнення, розвитку та функціонування держави і права, вивчення сутності, завдань і основних аспектів правоохоронної діяльності, її місця в структурі державної влади, детальний аналіз правоохоронної функції держави як однієї з основних пріоритетних напрямків державної політики.

Вивчення загальних закономірностей виникнення, функціонування та розвитку державно-правової дійсності, які є предметом дослідження даної дисципліни, допомагає вирішувати правові проблеми, пояснює, як закони впливають на суспільство і як їх реформувати для досягнення справедливості й ефективності. Навчальна дисципліна «Правоохоронна функція держави: теоретико-правові підходи» є базою для розуміння формування законодавства, напрямків діяльності правоохоронних органів і розробки політики ефективної діяльності держави у сфері захисту основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, законності та правопорядку. Відповідно питання опанування дисципліни є необхідною складовою якісної підготовки фахівців в галузі безпеки та оборони.

Підготовка до семінарських занять передбачає вивчення також і тих питань або окремих їх аспектів, які не охоплюються лекційним курсом, проте виносяться для обговорення на семінарських заняттях. Тому здобувачі освіти мають самостійно опрацювати ці питання та підготувати на них відповіді, враховуючи методичні вказівки й рекомендації, що містяться в цьому навчально-методичному виданні.

Додатковим засобом активізації самостійної роботи є написання рефератів, тематика яких подана до кожної теми. Реферати виконуються на основі аналізу наукової та навчальної юридичної, соціологічної, політологічної, філософської та іншої необхідної літератури, належним чином (відповідно до вимог, що ставляться до їх написання) оформляються, захищаються на присвяченому вказаній темі семінарському занятті шляхом викладу основних його положень і здаються викладачеві.

Важливо наголосити, що окрім опрацювання питань теми та написання рефератів, здобувачі зобов'язані досконало засвоїти ключові поняття теми та знати напам'ять їхні дефініції; виконати схематичні, теоретико-аналітичні та практичні завдання. Усі зазначені

завдання мають бути оформлені в письмовій формі. Невиконання чи неналежне виконання таких завдань може бути підставою для виставлення незадовільної оцінки.

Виступаючи на семінарі, здобувач повинен чітко і лаконічно висловлювати свої думки, не відхиляючись від обговорюваної теми, вміти об'єктивно аналізувати, критично мислити, визначати причинно-наслідкові зв'язки, давати правову оцінку, робити власні висновки. При цьому можна користуватись своїм конспектом, але не зачитувати його замість свого усного виступу. Спірні і дискусійні питання вирішуються під керівництвом викладача в процесі детального аналізу та обговорення на семінарському занятті.

Основними джерелами вивчення курсу «Правоохоронна функція держави: теоретико-правові підходи» для здобувачів денної форми здобуття освіти спеціальності К9 Правоохоронна діяльність є:

1. Скакун О. Ф. Теорія права і держави. 4-те видання, стереотипне. Підручник. Київ : Алерта, 2021. 528 с.
2. Тополевський Р. Б. Теорія держави і права : навч. посібник / Р. Б. Тополевський, Н. В. Федіна. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
3. Теорія держави і права в схемах та таблицях: навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. — К.: «Хай-Тек Прес», 2020. — 296 с.
4. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
5. Тицька Я. О. Теорія держави і права : навчальний посібник / Я. О. Тицька, Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвеева, Н. В. Атаманова, Н. Б. Арабаджи. Міжнародний гуманітарний ун-т. – Одеса, 2021. - 193 с.
6. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
7. Теорія держави та права : навч. посіб. / В. П. Власенко та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева. Київ : 7БЦ, 2022. 472 с.
8. Бобровник С.В. Загальна теорія права: академічний курс. К.: Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
9. Історія правоохоронних органів України [Електронний ресурс] : підручник / С. В. Банах, А. В. Грубінко, В. В. Савенко, В. З. Ухач. - Тернопіль : ЗУНУ, 2021. - 232 с.
10. Загальна теорія права : підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2021. – 568 с.
11. Каткова Т.Г. Теорія держави і права : навчальний посібник у визначеннях і таблицях. К.: Право, 2020. 96 с.
12. Судові та правоохоронні органи України : підручник / В. В. Дараган, О. П. Бойко, Т. Г. Бадалова та ін.; 2-е вид., доп. і перероб.– Дніпро : ДДУВС, 2023. – 436 с.
13. Кельман М. С. Загальна теорія права : підручник. Херсон: ОЛДІ-плюс, 2020. 742 с.
14. Пендюра М. М. Теорія держави та права. Курс інтерактивних лекцій / М. М. Пендюра. – К. : 7БЦ, 2023. 468 с.
15. Судові та правоохоронні органи України: навчальний посібник / М. А. Макаров, А. С. Симчук, М. Й. Кулик, Ю. В. Терещенко, С. В. Харченко. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. - 656 с.
16. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Теорія права: стан і перспективи. К.: Університет «Україна», 2022. 208 с.
17. Машков А. Д. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алерта, 2024. 452 с.
18. Фатхутдінова О.В., Куненко І.С., Максимова Л.О., Хлабистова К.В. Теорія держави і права : підручник. К.: КНТ, 2022. 328 с.

ТЕМА 1. ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ДЕРЖАВИ

2 год.

Тема присвячена вивченню питань виникнення та походження держави, а також визначенню її поняття та сутності. Метою є поглибити знання здобувачів вищої освіти про різні теорії виникнення держави, дослідити основні та факультативні ознаки держави, а також розглянути її роль у сучасному суспільстві.

Держава — це складний і багатогранний соціальний феномен, який впливає на всі аспекти суспільного життя: від законодавства і правосуддя до економічного розвитку та міжнародних відносин. Проте ключове питання полягає у тому, чому і яким чином виникла держава. Над його вирішенням працювали численні філософи, науковці та мислителі, запропонували різні концепції. Саме тому доцільно зосередити увагу на особливостях виникнення держави в різних народів світу та на обставинах, що зумовили цей процес. Перш за все, необхідно відмежувати європейський та азійський шляхи виникнення держави. Важливо також чітко встановити ключові фактори, які визначили саме існування держави як соціального феномену, її сутність та підтримують необхідність її існування аж до сьогодні. Здобувачам слід зауважити, що держава, займаючи особливе місце у суспільстві, має характерні ознаки, що відрізняють її від інших політичних інститутів влади. Для кращого розуміння поняття держави необхідно детально розглянути владу як загальносоціологічну категорію, поняття, ознаки та різновиди влади, специфічні риси державної влади, питання легітимності і легальності державної влади, поняття публічної політичної влади.

Питання для обговорення:

1. Загальні закономірності та шляхи виникнення держави.

2. Теорії (концепції) виникнення держави.

2.1. Теологічна та патріархальна концепції виникнення держави.

2.2. Договірні та соціально-економічна теорії виникнення держави.

2.3. Теорія насильства та інші концепції виникнення держави.

3. Поняття держави.

3.1. Поняття та ознаки держави.

3.2. Теорія «трьох елементів держави»: субстанційний, територіальний та інституційний.

3.3. Державна влада як ознака держави, її легітимність та легальність.

4. Соціальна сутність та призначення держави.

5. Типологія держави: поняття, критерії, підходи.

5.1. Поняття та критерії типології держав.

5.2. Сучасні підходи до історичної типології держав.

5.2.1. Формаційний підхід до історичної типології держав.

5.2.2. Цивілізаційний підхід до історичної типології держав.

Ключові поняття: рід, держава, державна влада, державний суверенітет,

соціальна сутність держави, типологія держави, тип держави, концепції виникнення держави, легітимність державної влади, легальність державної влади, публічна політична влада.

Контрольні запитання:

1. Які об'єктивні передумови (економічні, соціальні, політичні) зумовили виникнення держави як соціального інституту?
2. У чому полягає сутність договірної теорії походження держави та хто є її основними представниками?
3. Як теологічна концепція пояснює божественне походження державної влади?
4. Чи можна вважати теорію насильства єдиним поясненням виникнення всіх держав? Обґрунтуйте свою позицію.
5. Які основні ознаки відрізняють державу від інших соціальних інститутів та форм організації суспільства?
6. Що являють собою три елементи держави згідно з класичною теорією, та чому всі три є обов'язковими?
7. У чому полягає різниця між легітимністю та легальністю державної влади? Наведіть приклади.
8. Чи може існувати держава без суверенітету? Поясніть свою відповідь.
9. Які функції виконує держава як основний інститут політичної системи суспільства?
10. У чому полягає соціальна сутність держави з позиції різних теоретичних підходів?
11. Як співвідносяться поняття "сутність держави" та "призначення держави"?
12. Чи може держава бути класово нейтральною? Аргументуйте.
13. Що таке історичний тип держави і які критерії покладено в основу типології?
14. У чому полягає сутність формаційного підходу до типології держав? Які типи держав він виділяє?
15. Які переваги та недоліки формаційного підходу до класифікації держав?
16. Що є основою цивілізаційного підходу до типології держав? Чим він відрізняється від формаційного?
17. Які сучасні критерії можна використати для класифікації держав (крім формаційного та цивілізаційного підходів)?
18. До якого історичного типу ви б віднесли сучасну Українську державу з точки зору формаційного та цивілізаційного підходів? Обґрунтуйте.
19. Яка з теорій походження держави, на вашу думку, найбільш повно пояснює виникнення сучасних держав, зокрема України? Чому жодна з теорій не може претендувати на універсальність?

Схематичне завдання:

1. Складіть порівняльну таблицю основних положень теорії насильства, договірної, соціально-економічної та патріархальної теорій виникнення держави.
2. Проаналізуйте спільні та відмінні риси європейського та азіатського шляхів виникнення держави.
3. Схематично покажіть співвідношення між поняттями «соціальна влада»,

«державна влада» і «публічна влада».

4. Складіть графічну схему типології держави.

Теоретико-аналітичне завдання:

1. Поясніть, чим зумовлена різноманітність концепцій походження держави?
2. Доберіть із наукових джерел 5–7 визначень поняття «держава» та порівняйте між собою.
3. Визначте переваги та недоліки формаційного та цивілізаційного підходів.

Реферати:

1. Особливості походження держави в різних країнах світу.
2. Договірна теорія виникнення держави.
3. Державний суверенітет: поняття, структура, види.
4. Легітимність та легальність державної влади.
5. Публічна політична влада у сучасному світі: виклики та шляхи модернізації.

Література

1. Скакун О. Ф. Теорія права і держави. 4-те видання, стереотипне. Підручник. Київ : Алерта, 2021. 528 с.
2. Тополевський Р. Б. Теорія держави і права : навч. посібник / Р. Б. Тополевський, Н. В. Федіна. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
3. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
4. Тицька Я. О. Теорія держави і права : навчальний посібник / Я. О. Тицька, Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва, Н. В. Атаманова, Н. Б. Арабаджи. Міжнародний гуманітарний ун-т. – Одеса, 2021. - 193 с.
5. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
6. Бобровник С.В. Загальна теорія права: академічний курс. К.: Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
7. Загальна теорія права : підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2021. – 568 с.
8. Каткова Т.Г. Теорія держави і права : навчальний посібник у визначеннях і таблицях. К.: Право, 2020. 96 с.
9. Кельман М. С. Загальна теорія права : підручник. Херсон: ОЛДІ-плюс, 2020. 742 с.
10. Пендюра М. М. Теорія держави та права. Курс інтерактивних лекцій / М. М. Пендюра. – К. : 7БЦ, 2023. 468 с.
11. Машков А. Д. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алерта, 2024. 452 с.
12. Фатхутдінова О.В., Куненко І.С., Максимова Л.О., Хлабистова К.В. Теорія держави і права : підручник. К.: КНТ, 2022. 328 с.

ТЕМА 2. ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ, ФОРМА, МЕХАНІЗМ ТА АПАРАТ

ДЕРЖАВИ

4 год.

Тема присвячена розкриттю сутності категорії «форма держави», яка визначає порядок організації та характер здійснення державної влади. У межах її опрацювання необхідно з'ясувати структуру форми держави, яка включає три взаємозалежних елементи: форму державного правління, форму державного устрою та форму політичного (державного) режиму. Форма державного правління - порядок утворення і організації вищих органів влади в державі. Форма державного устрою - порядок поділу території держави на певні складові частини і співвідношення влади між ними і державою в цілому. Форма державного режиму - порядок здійснення державної влади у певні способи, певними методами і засобами.

Важливим аспектом є також розкриття поняття та змісту функцій держави, оскільки саме вони відображають її соціальну природу та основні напрями діяльності. У сучасних умовах особливої актуальності набуває правоохоронна функція, що розглядається як один із пріоритетних напрямів державної політики. Найбільш поширеним критерієм класифікації функцій держави в науці визнається їх поділ на внутрішні та зовнішні. У цьому контексті доцільним є здійснення узагальненого аналізу внутрішніх і зовнішніх функцій держави у політичній, економічній та гуманітарній сферах. Водночас важливою складовою вивчення даної теми є з'ясування механізмів реалізації функцій держави, що передбачає аналіз правових та організаційних форм і методів їх здійснення.

Засвоєння зазначених положень сприятиме формуванню у здобувачів комплексного розуміння того, як функціонує держава, які завдання вона виконує, яким чином структурована її влада та як діють її органи. Це дозволить глибше усвідомити механізми державного управління, здійснити аналіз форм правління та їхнього впливу на суспільне життя, а також дати обґрунтовану оцінку ефективності функціонування державних інституцій.

Основним завданням є навчитися розрізняти форми правління (монархія, республіка), форми державного устрою (унітарна, федерація, конфедерація) та політичні режими (демократичний, авторитарний, тоталітарний). Важливо зрозуміти, як ці елементи впливають на ефективність управління та відносини між владою і громадянами. Форма держави - це ключове поняття, яке визначає, як організована держава, хто і як у ній здійснює владу, як територіально вона побудована та які механізми використовуються для управління суспільством.

Вивчаючи дану тему, здобувачі вищої освіти повинні чітко розмежувати поняття «механізму» і «апарату держави», визначити їх структуру, проаналізувати зміст понять «державна організація», «державне підприємство», «державна установа», «державний орган», «державний службовець». Правильне розуміння цих понять дасть можливість розкрити співвідношення механізму і апарату держави.

Питання для обговорення:

I заняття

1. Поняття та елементи форми держави.

2. Форма державного правління.

2.1. Поняття, ознаки та види монархій.

2.2. Поняття, ознаки та види республік.

3. Форма державного устрою.

3.1. Класифікація сучасних форм державного устрою та його історичних різновидів.

3.2. Унітарна держава, федерація та конфедерація: поняття, ознаки і види.

4. Поняття та види державного режиму.

5. Поняття, структура механізму держави та характеристика апарату держави.

6. Орган держави: поняття, ознаки, види.

II заняття

1. Поняття та зміст функцій держави.

1.1. Поняття функції держави.

1.2. Взаємозв'язок між сутністю держави і її функціями.

2. Види функцій держави.

3. Форми та методи здійснення функцій держави.

3.1. Поняття форм здійснення функцій держави.

3.2. Правові та організаційні форми здійснення функцій держави.

3.3. Методи здійснення функцій держави.

4. Поняття та сутність правоохоронної функції держави.

4.1. Поняття та ознаки правоохоронної функції держави як основи правоохоронної діяльності.

4.2. Суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави.

4.3. Принципи та методи правоохоронної функції держави.

Ключові поняття: форма держави, форма державного правління, форма державного устрою, державний режим, монархія, необмежена (абсолютна) монархія, обмежена (конституційна) монархія, дуалістична монархія, парламентська монархія, республіка, президентська республіка, парламентська республіка, змішана республіка, унітарна держава, федерація, конфедерація, демократичний режим, тоталітарний режим, авторитарний режим, механізм держави, апарат держави, орган держави, функції держави, внутрішні функції держави, зовнішні функції держави, форми здійснення функцій держави, методи здійснення функцій держави, правоохоронна функція держави, суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави.

Контрольні запитання:

1. Що таке форма держави і які три елементи входять до її структури?
2. У чому полягає принципова різниця між монархією та республікою?
3. Чим відрізняється дуалістична монархія від парламентарної?
4. Які види республік ви знаєте? У чому їх принципові відмінності?
5. Що характерно для президентської республіки? Наведіть приклади держав з такою формою правління.
6. Які особливості парламентської республіки? Чим вона відрізняється від президентської?
7. Що таке змішана (напівпрезидентська) республіка? До якого виду республіки

належить Україна?

8. Що розуміють під формою державного устрою держави?
9. Які ознаки характеризують унітарну державу? Чи може унітарна держава мати автономії?
10. У чому полягає сутність федеративного устрою держави?
11. Чим відрізняється федерація від конфедерації?
12. Які переваги та недоліки унітарної та федеративної форм державного устрою?
13. Що таке державний (політичний) режим і чому він є найбільш динамічним елементом форми держави?
14. Які різновиди недемократичних (антидемократичних) режимів ви знаєте?
15. Чим відрізняється авторитарний режим від тоталітарного?
16. Які ознаки характеризують тоталітарний режим?
17. Що таке механізм держави? Чим він відрізняється від апарату держави?
18. Які елементи входять до структури механізму держави?
19. Що таке орган держави? Які його основні ознаки?
20. Яка різниця між представницькими, виконавчими та судовими органами держави?
21. Що таке функції держави? Чим вони відрізняються від функцій окремих державних органів?
22. Як співвідносяться поняття "сутність держави", "завдання держави" та "функції держави"?
23. Які об'єктивні та суб'єктивні чинники впливають на формування функцій держави?
24. За якими критеріями класифікують функції держави?
25. У чому полягає різниця між внутрішніми та зовнішніми функціями держави?
26. Назвіть основні внутрішні функції сучасної держави та розкрийте зміст кожної з них.
27. Що таке постійні та тимчасові функції держави? Наведіть приклади.
28. Що розуміють під формами здійснення функцій держави?
29. Які правові форми здійснення функцій держави ви знаєте? У чому їх особливості?
30. Чим відрізняються правові форми від організаційних форм здійснення функцій держави?
31. Що таке методи здійснення функцій держави? Які основні методи ви знаєте?
32. Чим відрізняються методи переконання від методів примусу?
33. Як співвідносяться форми та методи здійснення функцій держави?
34. Що таке правоохоронна функція держави? Яке її місце в системі функцій держави?
35. Які основні ознаки характеризують правоохоронну функцію держави?
36. Як правоохоронна функція держави співвідноситься з правоохоронною діяльністю?
37. Хто є суб'єктами реалізації правоохоронної функції держави?
38. Які органи в Україні здійснюють правоохоронну функцію? Чи всі вони є правоохоронними органами?
39. Які принципи лежать в основі реалізації правоохоронної функції держави?
40. Які методи використовуються при здійсненні правоохоронної функції

держави?

41. Чим відрізняються методи правоохоронної діяльності від методів інших видів державної діяльності?
42. Яке значення має правоохоронна функція для забезпечення законності та правопорядку в державі?
43. Як розвивається правоохоронна функція Української держави в умовах воєнного стану?

Схематичне завдання:

1. Складіть порівняльні таблиці:
 - а) ознак абсолютної і конституційної монархій;
 - б) ознак дуалістичної і парламентської монархій;
 - в) ознак президентської і парламентської республік;
 - г) ознак унітарної і федеративної держав;
 - д) ознак тоталітарного та авторитарного режимів.
2. Покажіть у вигляді схеми співвідношення механізму і апарату держави.
4. Накресліть розширену графічну схему класифікації функцій держави.
5. Накресліть розширену схему форм здійснення функцій держави.
6. Накресліть розширену схему суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави.

Теоретико-аналітичне завдання:

1. Проаналізуйте основні ознаки конфедерації та визначте їх відмінності від військово-політичних, економічних та інших союзів.
2. Проаналізуйте схожі і відмінні риси таких складових механізму держави як «державний орган», «державна установа», «державне підприємство».
3. Розкрийте значення принципу поділу державної влади та обґрунтуйте його роль у функціонуванні державного апарату України.
4. Визначте основні відмінності державного органу і органу місцевого самоврядування.
5. Проаналізуйте підходи щодо визначення поняття правоохоронної функції держави.

Реферати:

1. Нетипові форми державного правління сучасності.
2. Сучасні форми державного устрою.
3. Проблеми становлення демократичного режиму в сучасному світі.
4. Механізми взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування.
5. Реалізація принципу поділу влади в сучасній українській державноправовій практиці.
6. Особливості соціальної функції держави в Україні.
7. Форми та методи здійснення функцій держави.
8. Правоохоронна функція та правоохоронна діяльність як складові правової держави.
9. Патрульна поліція як суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави.

10. Особливості реалізації правоохоронної функції держави в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні.

Література

1. Теорія держави і права в схемах та таблицях: навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. — К.: «Хай-Тек Прес», 2020. — 296 с.
2. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
3. Тицька Я. О. Теорія держави і права : навчальний посібник / Я. О. Тицька, Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва, Н. В. Атаманова, Н. Б. Арабаджи. Міжнародний гуманітарний ун-т. – Одеса, 2021. - 193 с.
4. Судові та правоохоронні органи України : підручник / В. В. Дараган, О. П. Бойко, Т. Г. Бадалова та ін.; 2-е вид., доп. і перероб.– Дніпро : ДДУВС, 2023. – 436 с.
5. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
6. Теорія держави та права : навч. посіб. / В. П. Власенко та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева. Київ : 7БЦ, 2022. 472 с.
7. Бобровник С.В. Загальна теорія права: академічний курс. К.: Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
8. Загальна теорія права : підручник / О. В. Петришин, В. В. Лемак, С. І. Максимов та ін.; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2020. 568 с.
9. Каткова Т.Г. Теорія держави і права : навчальний посібник у визначеннях і таблицях. К.: Право, 2020. 96 с.
10. Белов Д.М., Швед І.І., Белова М.В. Правоохоронна функція держави: роль та місце органів прокуратури. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія ПРАВО. 2023. Випуск 76. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/06/4.pdf>
11. Муляр Г. В. Діяльність органів Національної поліції України в умовах правового режиму воєнного стану. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, Сер.: Юриспруденція. 2023. № 61. URL: https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc61/61_2023.pdf#page=13
12. Савицька Н. А. Правоохоронна функція держави та роль нотаріату в її реалізації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2019. № 42. том 1. URL: https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc42/part_1/10.pdf
13. Судові та правоохоронні органи України: навчальний посібник / М. А. Макаров, А. С. Симчук, М. Й. Кулик, Ю. В. Терещенко, С. В. Харченко. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. - 656 с.

ТЕМА 3. ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ЦІННІСТЬ ПРАВА. ПРАВОВА ДЕРЖАВА ТА ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА

2 год.

Тема присвячена розумінню права як дуже складного суспільного явища, визначенню поняття та з'ясуванню сутності і соціальної цінності права. Право — це система загальнообов'язкових, формально визначених норм, які встановлюються і захищаються державою для регулювання суспільних відносин. Однією з основних характеристик права є те, що воно є універсальним і обов'язковим для виконання всіма суб'єктами суспільного життя. При визначенні поняття права слід чітко виділити сутнісні ознаки права. Причому, характеристика ознак права повинна включати детальне пояснення кожної з них. Право має на меті забезпечити рівність перед законом, справедливість і дотримання прав і свобод кожної людини, що є основою демократичного суспільства.

Концепція правової держави серед інших посідає важливе місце, оскільки це ідеал, до якого прагнуть сучасні держави, втілюючи в практику конституційні положення правової держави, її ознаки і принципи. Ця тема є основоположною для розуміння сучасного державного управління, демократії та правової культури, на якій ґрунтується функціонування багатьох держав, включаючи Україну. Складовим елементом принципу верховенства права є принцип верховенства Конституції і законів, який теж має бути предметом розгляду. Правова держава і верховенство права є ключовими концепціями, головна відмінність між якими полягає в тому, що правова держава зосереджується на організації державної влади відповідно до закону, тоді як верховенство права більше акцентує увагу на якості самих законів та їх справедливому застосуванні.

Питання для обговорення:

1. Поняття, сутність та соціальне призначення права.

- 1.1. Поняття права та його сутнісні ознаки.
- 1.2. Співвідношення права і закону.
- 1.3. Сутність права та його соціальне призначення.

2. Цінність права. Соціальна цінність права.

3. Функції права.

- 3.1. Поняття функцій права та їх класифікація.
- 3.2. Характеристика загальносоціальних та спеціальних (власне юридичних) функцій права.

4. Поняття та суть правової держави.

- 4.1. Поняття, ознаки та принципи правової держави.
- 4.2. Правова держава і громадянське суспільство.

5. Верховенство права: загальна характеристика.

- 5.1. Поняття та зміст верховенства права.
- 5.2. Верховенство права і правова держава.

Ключові поняття: право, природне право, позитивне право, праворозуміння, сутність права, соціальне призначення права, цінність права, функції права, регулятивна функція права, охоронна функція права, правова держава, верховенство права, громадянське суспільство.

Контрольні запитання:

1. Що таке право? Які основні ознаки відрізняють право від інших соціальних регуляторів?
2. У чому полягає нормативність права як його ознака?
3. Яка роль держави у забезпеченні реалізації права?
4. Як співвідносяться поняття "право" і "закон"? Чи є ці поняття тотожними?
5. Чи може закон суперечити праву? Наведіть приклади.
6. Яке соціальне призначення права в сучасному суспільстві?
7. Як право співвідноситься з мораллю, звичаями та іншими соціальними нормами?
8. Що розуміють під цінністю права?
9. У чому полягає соціальна цінність права для суспільства?
10. Як цінність права проявляється в захисті прав і свобод людини?
11. Яке значення має право для встановлення та підтримання правопорядку?
12. Що таке функції права? Чим вони відрізняються від функцій держави?
13. За якими критеріями класифікують функції права?
14. Які загальносоціальні функції права ви знаєте? Розкрийте їх зміст.
15. Що таке регулятивна функція права? Як вона реалізується?
16. У чому полягає охоронна функція права? Наведіть приклади.
17. Які спеціально-юридичні (власне юридичні) функції права ви можете назвати?
18. Як співвідносяться регулятивна та охоронна функції права?
19. Що таке правова держава? Які її основні ознаки?
20. Які принципи лежать в основі правової держави?
21. У чому полягає принцип верховенства права в правовій державі?
22. Що означає принцип поділу влади? Чому він є необхідним для правової держави?
23. Чи є Україна правовою державою? Обґрунтуйте свою відповідь.
24. Що таке громадянське суспільство? Які його основні ознаки?
25. Як співвідносяться поняття "правова держава" і "громадянське суспільство"?
26. Чи може існувати правова держава без розвиненого громадянського суспільства?
27. Які інститути громадянського суспільства ви знаєте?
28. Як громадянське суспільство впливає на формування правової держави?
29. Що таке верховенство права? У чому його сутність?
30. Які основні елементи входять до змісту верховенства права?
31. Чим відрізняється верховенство права від верховенства закону?
32. Як співвідносяться поняття "верховенство права" і "правова держава"?
33. Чи можна вважати, що в Україні повністю реалізовано принцип верховенства права? Які існують проблеми та перешкоди?
34. Чи може існувати конфлікт між правом і законом? Як його вирішувати з позиції верховенства права?
35. Чи є верховенство права абсолютним принципом, чи можливі виключення з нього в особливих ситуаціях (наприклад, воєнний стан)?

Схематичні завдання:

1. У вигляді розгорнутої схеми зобразіть цілісну систему функцій права.

2. Складіть розгорнуту схему системи принципів правової держави.

Теоретико-аналітичні завдання:

1. Проаналізуйте положення Конституції України, в яких закріплено основні ознаки правової держави (верховенство права, захист прав і свобод людини, взаємна відповідальність держави і особи, незалежність судової влади тощо).
2. Розкрийте зміст принципу поділу влади, визначте його роль і значення як фундаментальної основи побудови та функціонування правової держави.

Реферати:

1. Сучасні підходи до праворозуміння в українській юридичній науці: ключові концепції та дискусійні питання.
2. Право як інструмент захисту та реалізації загальносуспільних інтересів.
3. Державний примус у праві: сутність, межі правомірності та морально-етичні аспекти.
4. Правова держава і громадянське суспільство: механізми взаємодії та взаємовпливу.
5. Правовий закон як необхідна умова існування правової держави.
6. Взаємозв'язок правової держави та правової культури суспільства.

Література

1. Скакун О. Ф. Теорія права і держави. 4-те видання, стереотипне. Підручник. Київ : Алерта, 2021. 528 с.
2. Тополевський Р. Б. Теорія держави і права : навч. посібник / Р. Б. Тополевський, Н. В. Федіна. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
3. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
4. Тицька Я. О. Теорія держави і права : навчальний посібник / Я. О. Тицька, Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва, Н. В. Атаманова, Н. Б. Арабаджи. Міжнародний гуманітарний ун-т. – Одеса, 2021. - 193 с.
5. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
6. Загальна теорія права : підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2021. – 568 с.
7. Каткова Т.Г. Теорія держави і права : навчальний посібник у визначеннях і таблицях. К.: Право, 2020. 96 с.
8. Кельман М. С. Загальна теорія права : підручник. Херсон: ОЛДІ-плюс, 2020. 742 с.
9. Пендюра М. М. Теорія держави та права. Курс інтерактивних лекцій / М. М. Пендюра. – К. : 7БЦ, 2023. 468 с.
10. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Теорія права: стан і перспективи. К.: Університет «Україна», 2022. 208 с.
11. Машков А. Д. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алерта, 2024. 452 с.

12. Фатхутдінова О.В., Куненко І.С., Максимова Л.О., Хлабистова К.В. Теорія держави і права : підручник. К.: КНТ, 2022. 328 с.
13. Сінькевич О.В. Функції права: конституційний вимір. Юридичний вісник. 2020. №1. С. 24-30.
14. Томкіна О. О. Верховенство права як основоположний конституційний принцип законодавчої діяльності. Нове українське право. 2022. № 2. С. 112-119.

ТЕМА 4. НОРМА ПРАВА. ДЖЕРЕЛА ПРАВА

4 год.

Тема присвячена дослідженню поняття, характерних рис, внутрішньої структури та видів правової норми, а також з'ясуванню сутності джерел (форм) права як способів зовнішнього вираження та формально-юридичного закріплення загальнообов'язкових правил поведінки.

У межах теми здобувачам необхідно здійснити ґрунтовний аналіз категорії «норма права», з'ясувати її ознаки та соціально-правове призначення. Особливий акцент слід зробити на вивченні структури норми права, яка традиційно включає гіпотезу, диспозицію та санкцію. Здобувачам необхідно ознайомитися з класифікацією правових норм за різноманітними критеріями.

Вивчаючи питання джерел (форм) права, необхідно насамперед усвідомити сутність цього поняття, оскільки саме через форми права відбувається офіційне закріплення правових норм та їхнє доведення до відома суб'єктів права. Здобувачам слід проаналізувати класифікацію джерел права та надати характеристику їх основних видів, зокрема: правовому звичаю, правовому прецеденту, нормативно-правовому договору та нормативно-правовому акту.

Окрім загальнотеоретичної характеристики, необхідно проаналізувати особливості застосування зазначених джерел (форм) права в Україні, приділивши увагу ролі Конституції України, законів, підзаконних нормативних актів, міжнародних договорів, судової практики Конституційного Суду України та правових позицій Верховного Суду.

Питання для обговорення:

I заняття

1. Поняття та ознаки норми права.

- 1.1. Поняття та ознаки норми права.
- 1.2. Відмінність правових норм від індивідуальних приписів.

2. Структура норми права.

- 2.1. Елементи типової норми права.
- 2.2. Класифікація диспозицій, гіпотез і санкцій.

3. Класифікація норм права.

II заняття

1. Джерела (форми) права: поняття, види.

- 1.1. Поняття джерела і форми права. Співвідношення форми і джерела права.
- 1.2. Класифікація джерел (форм) права.

2. Основні види джерел права в сучасних державах.

2.1. Правовий звичай: поняття, ознаки, види.

2.2. Правовий прецедент як джерело (форма) права та сфера його застосування.

2.3. Нормативно-правовий договір: поняття, ознаки, види.

2.4. Нормативно-правовий акт: поняття, ознаки, види.

Ключові поняття: норма права, гіпотеза, диспозиція, санкція, нормативний припис, джерело (форма) права, правовий звичай, правовий прецедент, нормативно-правовий договір, нормативно-правовий акт.

Контрольні запитання:

1. Що таке норма права та які її основні ознаки?
2. Чим правова норма відрізняється від індивідуального припису?
3. Які елементи входять до структури типової норми права?
4. У чому полягає сутність гіпотези, диспозиції та санкції?
5. Які види гіпотез, диспозицій і санкцій існують?
6. За якими критеріями класифікуються норми права?
7. Які відмінності між імперативними та диспозитивними нормами?
8. Що розуміють під формою та джерелом права?
9. У чому полягає співвідношення між поняттями «форма права» та «джерело права»?
10. Які види джерел (форм) права існують?
11. Що таке правовий звичай та які його ознаки?
12. Які види правових звичаїв виділяють?
13. Що таке правовий прецедент та у яких державах він має найбільше значення?
14. У чому полягають особливості нормативно-правового договору?
15. Що таке нормативно-правовий акт, які його ознаки та види?

Схематичне завдання:

1. Складіть розгорнуту схему класифікації елементів класичної норми права.
2. У вигляді розгорнутої схеми зобразіть систему джерел (форм) права України.

Теоретико-аналітичне завдання:

1. Визначте та проаналізуйте основні переваги нормативно-правових актів перед іншими джерелами права.
2. Проаналізуйте існуючу в Україні систему джерел (форм) права та визначте фактори, які вплинули на її формування.

Практичне завдання:

1. Проаналізуйте наступні статті нормативно-правових актів України і визначте структуру закріплених в них правових норм або нормативних приписів, а також вкажіть, до якого виду належить кожен її структурний елемент та норма права в цілому:

1) ч. 1 ст. 121 Кримінального кодексу України

«Умисне тяжке тілесне ушкодження, тобто умисне тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент заподіяння, чи таке, що спричинило втрату

будь-якого органу або його функцій, каліцтво статевих органів, психічну хворобу або інший розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менш як на одну третину, або переривання вагітності чи непоправне знівечення обличчя, - карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років»;

2) ч. 1 ст. 48 Цивільного кодексу України

«Якщо фізична особа, яка була оголошена померлою, з'явилася або якщо одержано відомості про місце її перебування, суд за місцем перебування цієї особи або суд, що постановив рішення про оголошення її померлою, за заявою цієї особи або іншої заінтересованої особи скасовує рішення суду про оголошення фізичної особи померлою»;

3) ч. 3 ст. 48 Цивільного кодексу України

«Особа, до якої майно перейшло за відплатним договором, зобов'язана повернути його, якщо буде встановлено, що на момент набуття цього майна вона знала, що фізична особа, яка була оголошена померлою, жива»;

4) ч. 4 ст. 5 Кримінального кодексу України

«Якщо після вчинення особою діяння, передбаченого цим Кодексом, закон про кримінальну відповідальність змінювався кілька разів, зворотню дію в часі має той закон, що скасовує кримінальну протиправність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи»;

5) ч. 1 ст. 126 Цивільного кодексу України

«Учасник повного товариства, яке було створене на невизначений строк, може у будь-який момент вийти з товариства, заявивши про це не пізніше ніж за три місяці до фактичного виходу із товариства»;

6) ч. 2 ст. 17 Кримінального кодексу України

«Особа, яка добровільно відмовилася від доведення кримінального правопорушення до кінця, підлягає кримінальній відповідальності лише в тому разі, якщо фактично вчинене нею діяння містить склад іншого кримінального правопорушення»;

7) ст. 113 Сімейного кодексу України

«Особа, яка змінила своє прізвище у зв'язку з реєстрацією шлюбу, має право після розірвання шлюбу надалі іменуватися цим прізвищем або відновити своє дошлюбне прізвище»;

8) ч. 2 ст. 10 Цивільного кодексу України

«Якщо у чинному міжнародному договорі України, укладеному у встановленому законом порядку, містяться інші правила, ніж ті, що встановлені відповідним актом цивільного законодавства, застосовуються правила відповідного міжнародного договору України»;

9) ч. 1 ст. 28 Цивільного кодексу України

«Ім'я фізичної особи, яка є громадянином України, складається із прізвища, власного імені та по батькові, якщо інше не випливає із закону або звичаю національної меншини, до якої вона належить»;

10) ст. 655 Цивільного кодексу України

«За договором купівлі-продажу одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму».

3. Наведіть приклади статей з різних нормативно-правових актів України, в яких застосовується прямий, відсилочний і бланкетний способи викладу правових норм.

Реферати:

1. Структура правової норми.
2. Нетипові норми права.
3. Відмінності правових норм від індивідуальних правових приписів: теоретичний і практичний аспекти.
4. Система джерел (форм) права України: види та сучасні тенденції розвитку.
5. Судовий прецедент у правовій системі України.
6. Нормативно-правовий акт як основне джерело права в Україні: поняття та ознаки.

Література

1. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
2. Тицька Я. О. Теорія держави і права : навчальний посібник / Я. О. Тицька, Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвеева, Н. В. Атаманова, Н. Б. Арабаджи. Міжнародний гуманітарний ун-т. – Одеса, 2021. - 193 с.
3. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
4. Теорія держави та права : навч. посіб. / В. П. Власенко та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева. Київ : 7БЦ, 2022. 472 с.
5. Бобровник С.В. Загальна теорія права: академічний курс. К.: Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
6. Загальна теорія права : підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2021. – 568 с.
7. Каткова Т.Г. Теорія держави і права : навчальний посібник у визначеннях і таблицях. К.: Право, 2020. 96 с.
8. Кельман М. С. Загальна теорія права : підручник. Херсон: ОЛДІ-плюс, 2020. 742 с.
9. Пендюра М. М. Теорія держави та права. Курс інтерактивних лекцій / М. М. Пендюра. – К. : 7БЦ, 2023. 468 с.
10. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Теорія права: стан і перспективи. К.: Університет «Україна», 2022. 208 с.
11. Машков А. Д. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алерта, 2024. 452 с.
12. Фатхутдінова О.В., Куненко І.С., Максимова Л.О., Хлабистова К.В. Теорія держави і права : підручник. К.: КНТ, 2022. 328 с.

ТЕМА 5. ПРАВОВІДНОСИНИ. РЕАЛІЗАЦІЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВОВИХ НОРМ.

4 год.

Тема присвячена загальнотеоретичній характеристиці правовідносин, їх структури, елементів, а також особливостям реалізації та застосування правових норм. Насамперед необхідно з'ясувати поняття, зміст, структуру та класифікацію правовідносин. Аналіз складу (структури) правовідносин, окрім визначення загального поняття структури правовідносин, передбачає детальну характеристику кожного структурного елементу правовідносин. При цьому здобувачі освіти повинні визначити поняття, ознаки та види суб'єктів правовідносин, охарактеризувавши таку їх юридичну властивість як правосуб'єктність, здійснити загальнотеоретичний аналіз об'єктів правовідносин (визначивши та охарактеризувавши поняття, ознаки та види об'єктів правовідносин).

Значну увагу слід приділити дослідженню юридичних фактів — життєвих обставин, з настанням чи припиненням яких норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення правовідносин. Необхідно охарактеризувати їх ознаки, функції та класифікацію, зокрема поділ на події та дії, а також розмежувати правомірні та неправомірні дії як юридичні факти.

Реалізація правових норм відбувається в різних формах, таких як виконання, використання, дотримання і застосування. Слід чітко розмежувати такі прості (безпосередні) форми реалізації правових норм, виділивши особливості кожної з них. Саме завдяки цьому процесу держава може забезпечити правопорядок і захист прав та інтересів громадян. Від ефективної реалізації правових норм залежить стабільність і справедливість у суспільстві. Серед форм реалізації правових норм особливе місце займає застосування правових норм, оскільки вказана форма є складною, має державно-владний та чітко визначений нормативно-процедурно-процесуальний характер і завершується прийняттям індивідуально обов'язкового рішення, що виходить від владної сторони. При цьому, перш за все, здобувачі повинні визначити поняття, сутність та значення застосування правових норм з виділенням підстав (необхідності) правозастосування. Правозастосовча діяльність завершується прийняттям конкретного рішення в справі, яке оформляється у вигляді окремого правового акту – акту застосування правових норм (правозастосовчого акту). Також слід встановити відмінність правозастосовчих актів від нормативно-правових та інтерпретаційно-правових актів.

Питання для обговорення:

I заняття

1. Поняття, ознаки та класифікація правовідносин.

2. Склад (структура) правовідносин.

2.1. Суб'єкти правовідносин: поняття, ознаки, види.

2.2. Об'єкти правовідносин: поняття, ознаки, види.

2.3. Зміст правовідносин. Юридичний зміст правовідносин.

2.4. Суб'єктивне право: поняття, зміст, структура.

2.5. Юридичний обов'язок: поняття, зміст, структура.

3. Юридичні факти.

3.1. Поняття та ознаки юридичних фактів.

3.2. Функції юридичних фактів.

3.3. Класифікація юридичних фактів.

II заняття

1. Поняття та форми реалізації норм права.

2. Загальна характеристика застосування правових норм як особливої форми реалізації правових норм.

3. Стадії застосування правових норм.

4. Акти застосування права (правозастосовчі акти).

4.1. Поняття, ознаки та класифікація актів застосування правових норм.

4.2. Відмінність правозастосовчих актів від нормативно-правових та інтерпретаційно-правових актів

Ключові поняття: правовідносини; суб'єкт правовідносин; об'єкт правовідносин; зміст правовідносин, суб'єктивне право; юридичний обов'язок; правоздатність; дієздатність; деліктоздатність; юридичний факт; реалізація правових норм; використання правових норм; виконання правових норм; дотримання правових норм; застосування правових норм; акт застосування правових норм.

Контрольні запитання:

1. Що таке правовідносини?
2. Які основні ознаки характеризують правовідносини?
3. За якими критеріями класифікують правовідносини?
4. У чому різниця між регулятивними та охоронними правовідносинами?
5. Що таке абсолютні та відносні правовідносини? Наведіть приклади.
6. Хто може бути суб'єктом правовідносин?
7. У чому полягає різниця між правоздатністю та дієздатністю?
8. З якого моменту виникає правоздатність фізичної особи?
9. Що таке деліктоздатність? Як вона співвідноситься з дієздатністю?
10. Що таке об'єкт правовідносин?
11. Чи можуть матеріальні блага бути об'єктами правовідносин? Наведіть приклади.
12. Що таке нематеріальні блага як об'єкти правовідносин?
13. У чому особливість таких об'єктів як дії (поведінка) суб'єктів?
14. Що становить зміст правовідносин?
15. Як співвідносяться юридичний та фактичний зміст правовідносин?
16. Що таке суб'єктивне право? Які його ознаки?
17. Які елементи входять до структури суб'єктивного права?
18. Що таке юридичний обов'язок? Які його ознаки?
19. Які види юридичних обов'язків ви знаєте?
20. Як співвідносяться суб'єктивне право та юридичний обов'язок у правовідносинах?
21. Чи можуть існувати права без відповідних обов'язків?
22. Що таке юридичні факти? Яка їх роль у виникненні правовідносин?
23. Які ознаки характеризують юридичні факти?
24. Що таке юридичний вчинок? Чим він відрізняється від юридичного акта?
25. Що таке реалізація норм права?
26. Які ознаки характеризують реалізацію норм права?

27. Що таке застосування норм права? Чим воно відрізняється від інших форм реалізації?
28. Які ознаки характеризують застосування норм права?
29. Які стадії процесу застосування норм права виділяють?
30. Що таке виконання рішення як завершальна стадія правозастосування?
31. Чим відрізняються правозастосовні акти від нормативно-правових актів?

Схематичне завдання:

1. Складіть схему класифікації юридичних фактів за різними критеріями.
2. Складіть схему форм реалізації правових норм, вказуючи характерні риси кожної з них.
3. Накресліть порівняльну таблицю правозастосовчих актів та інших правових актів (нормативно-правових актів, інтерпретаційно-правових актів, актів реалізації правових норм).

Теоретико-аналітичне завдання:

Проаналізуйте чи завжди суб'єктивному праву однієї особи кореспондує юридичний обов'язок іншої особи. Наведіть приклади абсолютних і відносних правовідносин.

Практичне завдання:

Визначте, до якого виду (підвиду) належать наступні юридичні факти:

1. Народження дитини.
2. Смерть фізичної особи.
3. Досягнення 18-річного віку.
4. Укладення договору купівлі-продажу квартири.
5. Видача наказу про призначення на посаду.
6. Вчинення крадіжки.
7. Закінчення строку позовної давності.
8. Складання та нотаріальне посвідчення заповіту.
9. Виявлення безхазяйного майна.
10. Призов до Збройних Сил України.
11. Настання повені (стихійне лихо).
12. Сплив 3-річного строку з моменту відкриття спадщини.
13. Одруження.
14. Розірвання шлюбу в органах РАЦС.
15. Вирок суду, що набрав законної сили.
16. Акт амністії.
17. Закінчення трудового договору внаслідок спливу строку.
18. Порушення правил дорожнього руху, що спричинило ДТП.
19. Набуття права власності за давністю володіння (10 років).
20. Знищення майна внаслідок пожежі.

Реферати:

1. Правовідносини як особливий вид суспільних відносин.
2. Особливості участі держави як суб'єкта правовідносин.

3. Матеріальні блага як об'єкти правовідносин.
4. Умови та фактори, що забезпечують ефективну реалізацію правових норм.
5. Дотримання (додержання) норм права як пасивна форма реалізації.
6. Виконання норм права: характеристика та особливості.

Література

1. Січевлюк В.А. Еволюція категорії «правова суб'єктність» (теоретико-прикладні засади): монографія. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2020. 462 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія права і держави. 4-те видання, стереотипне. Підручник. Київ : Алерта, 2021. 528 с.
3. Тополевський Р. Б. Теорія держави і права : навч. посібник / Р. Б. Тополевський, Н. В. Федіна. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
4. Теорія держави і права в схемах та таблицях: навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. — К.: «Хай-Тек Прес», 2020. — 296 с.
5. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
6. Тицька Я. О. Теорія держави і права : навчальний посібник / Я. О. Тицька, Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва, Н. В. Атаманова, Н. Б. Арабаджи. Міжнародний гуманітарний ун-т. – Одеса, 2021. - 193 с.
7. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
8. Теорія держави та права : навч. посіб. / В. П. Власенко та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева. Київ : 7БЦ, 2022. 472 с.
9. Бобровник С.В. Загальна теорія права: академічний курс. К.: Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
10. Загальна теорія права : підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2021. – 568 с.
11. Каткова Т.Г. Теорія держави і права : навчальний посібник у визначеннях і таблицях. К.: Право, 2020. 96 с.
12. Кельман М. С. Загальна теорія права : підручник. Херсон: ОЛДІ-плюс, 2020. 742 с.
13. Пендюра М. М. Теорія держави та права. Курс інтерактивних лекцій / М. М. Пендюра. – К. : 7БЦ, 2023. 468 с.
14. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Теорія права: стан і перспективи. К.: Університет «Україна», 2022. 208 с.
15. Машков А. Д. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алерта, 2024. 452 с.
16. Фатхутдінова О.В., Куненко І.С., Максимова Л.О., Хлабистова К.В. Теорія держави і права : підручник. К.: КНТ, 2022. 328 с.

ТЕМА 6. ПРАВОВА ПОВЕДІНКА. ПРАВОПОРУШЕННЯ. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.

2 год.

Тема присвячена вивченню питань правової поведінки і правопорушення, а також застосуванню юридичної відповідальності у випадку вчинення неправомірної поведінки.

При підготовці до семінарського заняття здобувачі повинні насамперед з'ясувати поняття, ознаки, склад та види правомірної поведінки, звичайно, не обійшовши увагою і такі види правової поведінки як неправомірна поведінка (правопорушення), об'єктивно протиправні діяння і зловживання правом. Причому, вивчення складу правопорушення передбачає ґрунтовний аналіз елементів складу правопорушення (суб'єкта, об'єкта, об'єктивної та суб'єктивної сторони правопорушення).

Правопорушення можна розглядати як негативний аспект правової поведінки, оскільки воно завдає шкоди не лише окремим особам, але й суспільству в цілому. Розуміння того, що таке правопорушення, які є його види та які наслідки воно тягне за собою, є важливим для формування правосвідомості громадян і забезпечення правопорядку.

Аналіз юридичної відповідальності слід розпочати з визначення поняття, сутності, природи, мети, функцій та принципів юридичної відповідальності. Крім того, здобувачі повинні розглянути питання щодо підстав та стадій застосування юридичної відповідальності, реалізації юридичної відповідальності з визначенням підстав виключення, обмеження і звільнення від юридичної відповідальності, а також здійснити загальну характеристику основних видів юридичної відповідальності.

Питання для обговорення:

1. Правова поведінка: поняття, види.

2. Поняття, ознаки та види правопорушень.

3. Склад правопорушення.

3.1. Поняття та елементи складу правопорушення.

3.2. Суб'єкт правопорушення.

3.3. Об'єкт правопорушення.

3.4. Об'єктивна сторона правопорушення.

3.5. Суб'єктивна сторона правопорушення.

4. Юридична відповідальність.

4.1. Поняття, функції та принципи юридичної відповідальності.

4.2. Підстави та стадії застосування юридичної відповідальності.

4.3. Реалізація юридичної відповідальності. Підстави виключення, обмеження і звільнення від юридичної відповідальності.

4.4. Види юридичної відповідальності.

Ключові поняття: правова поведінка; правомірна поведінка; правопорушення; склад правопорушення; юридична відповідальність.

Контрольні запитання:

1. Що таке правова поведінка? Які її основні ознаки?

2. Що таке правопорушення? Які його основні ознаки?

3. Чому протиправність є обов'язковою ознакою правопорушення?

4. Що таке склад правопорушення?

5. Яке значення має склад правопорушення для притягнення до відповідальності?
6. Чи може особа бути притягнута до відповідальності за відсутності повного складу правопорушення?
7. Які елементи входять до складу правопорушення?
8. Хто може бути суб'єктом правопорушення?
9. Що таке об'єкт правопорушення?
10. Які види об'єктів правопорушень виділяють?
11. Що таке загальний об'єкт правопорушення?
12. Що таке об'єктивна сторона правопорушення?
13. Які елементи входять до об'єктивної сторони?
14. Що таке протиправне діяння? Які його форми?
15. Що таке причинний зв'язок між діянням та наслідками?
16. Чому встановлення причинного зв'язку є важливим для юридичної відповідальності?
17. Що таке суб'єктивна сторона правопорушення?
18. Які елементи входять до суб'єктивної сторони?
19. Що таке вина? Чому вона є обов'язковим елементом?
20. Що таке юридична відповідальність?
21. Які ознаки характеризують юридичну відповідальність?
22. Чому юридична відповідальність є державним примусом?
23. Які функції виконує юридична відповідальність?
24. Які підстави юридичної відповідальності ви знаєте?
25. Які обставини виключають протиправність діяння?
26. За якими критеріями класифікують види юридичної відповідальності?
27. Які види юридичної відповідальності залежно від галузевої належності ви знаєте?
28. Що таке кримінальна відповідальність? Які її особливості?
29. Що таке адміністративна відповідальність? За що вона настає?
30. У чому полягає цивільно-правова відповідальність?
31. Чи може особа нести одночасно декілька видів юридичної відповідальності за одне діяння?

Схематичне завдання:

1. Визначте відмінності неправомірної поведінки від об'єктивно протиправних діянь та зловживання правом. Зобразіть їх схематично.
2. У вигляді таблиці наведіть спільні та відмінні риси злочинів та проступків.
3. Накресліть схему елементів складу правопорушення.

Практичне завдання:

Розгляньте наступні випадки:

- 1) Працівник систематично запізнюється на роботу.
- 2) Водій перевищив швидкість на 30 км/год у населеному пункті.
- 3) Громадянин викрав мобільний телефон у метро.
- 4) Підприємство не виплатило постачальнику гроші за отриманий товар.
- 5) Студент не з'явився на обов'язкове заняття без поважної причини.

Запитання:

1. Визначте вид кожного правопорушення (злочин чи проступок).
2. Для проступків вкажіть їхній конкретний вид (адміністративний, цивільно-правовий, дисциплінарний).
3. Який вид юридичної відповідальності настає в кожному випадку?
4. Хто є суб'єктом притягнення до відповідальності в кожному випадку?

Література

1. Каленіченко Л. І. Юридична відповідальність: поняття, ознаки. Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 1. С. 12-17.
2. Кальян О. С., Мисак О. І. Юридична відповідальність: проблеми системного розуміння. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2019. Вип. 59. С. 51-54.
3. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
4. Теорія держави та права : навч. посіб. / В. П. Власенко та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева. Київ : 7БЦ, 2022. 472 с.
5. Бобровник С.В. Загальна теорія права: академічний курс. К.: Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
6. Загальна теорія права : підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2021. – 568 с.
7. Каткова Т.Г. Теорія держави і права : навчальний посібник у визначеннях і таблицях. К.: Право, 2020. 96 с.
8. Кельман М. С. Загальна теорія права : підручник. Херсон: ОЛДІ-плюс, 2020. 742 с.
9. Пендюра М. М. Теорія держави та права. Курс інтерактивних лекцій / М. М. Пендюра. – К. : 7БЦ, 2023. 468 с.
10. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Теорія права: стан і перспективи. К.: Університет «Україна», 2022. 208 с.
11. Машков А. Д. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алерта, 2024. 452 с.
12. Фатхутдінова О.В., Куненко І.С., Максимова Л.О., Хлабистова К.В. Теорія держави і права : підручник. К.: КНТ, 2022. 328 с.